

**פ"ח ב וסוף כל השכר כולו והטובה האחרונה שאין לה הפסק ולא גרעון** הוא חיי העוה"ב. ז"ל הרמב"ן ז"ל בשער הגמול. כגה נכמה מקומות מוכיח כי העולם הזה הוא עולם השכר לאותו שהקב"ה מחיה בתחית המהים ואינו עולם הנשמות שקרינו גן עדן אלא עולם ההחיות הוא והוא עולם שעהיד הקב"ה לחדש לאחר ימות המשיח ותחיית המהים. ובנראה שיהיה רבה אמרין מה ילדית אדם בעוה"ז מחליל בעור ובכשר וגומר בנידים ועלמות כך מחליל לעוה"ב בעור ובכשר וגומר בנידין ועלמות וכן חתם רב יהודה אומר כוונתו של בית המקדש של שבע נימין היה שנאמר

השנת הראב"ד  
ז"ל שיקראו וכו'. א"ל נראה כמחשבת שאין העולם חוזר לתאו וכו'. והקב"ה מחדש עולמו ואמר שיהא אלהי שנין הוי עלמא וחד חרוב ונמצא שהוא עולם חדש :  
ח זה שיקראו אותם חכמים העוה"ב וכו' :  
כתב הראב"ד נראה כמחשבת וכו' וחד חרוב ונמצא שהוא עולם חדש, עכ"ל. וכבר נקבצתי שדעת רבינו שעה"ב הוא עולם הזה אחר המות והקבלה שהקב"ה יחריב את עולמו בסוף שיהא אלהי שנים כמזכיר בפרק חלק גס רבינו לא יכחיש זה ואינו ענין למש"ר רבינו :  
אין

ז"ל שיקראו וכו'. א"ל נראה כמחשבת שאין העולם חוזר לתאו וכו'. והקב"ה מחדש עולמו ואמר שיהא אלהי שנין הוי עלמא וחד חרוב ונמצא שהוא עולם חדש :

ראתה אלהים זולתך : ח \*זה שקראו אותו חכמים העולם הבא לא מפני שאינו מצוי עתה וזה העולם אובד ואחר כך יבא אותו העולם. אין הדבר כן. אלא הרי

הוא מצוי ועומד שנאמר אשר צפנת ליראיך פעלת וגו' ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין

לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בנוף ונפש וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה :

## פרק תשיעי

**א מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שנוכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא שנאמר למען ייטב לך והארכת ימים.**

והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה. מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעולם הזה. כגון שובע ורעב ומלחמה ושלוש ומלכות ושפלות וישיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אמת היו ויהיו ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן. ובזמן שאנו עוברים עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן אין אותן המצוות הם סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כך הוא הכרע כל הדברים. הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה וזכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן. וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב. כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנוכה לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה וצדקה תהיה לנו וגו'.

וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב מן העוה"ב כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה תחת אשר לא עבדת את ה' וגו'. ועבדת את אויבך אשר ישלחנו ה' בך. נמצא פירוש כל אותן הברכות והקלות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקלות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם זוכין לשני העולמות. לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא. שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים אין לו במה יזכה שנאמר כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול. ואם עזבתם את ה' ושניתם במאכל ובמשתה וזנות ודומה להם מביא עליכם כל הקלות האלו ומסיר כל הברכות עד שיכולו ימיכם בבהלה ופחד ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצות כדי שתאבדו מחיי העולם הבא ונמצא שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצות שבהן זוכין לחיי העולם הבא : ב ומפני זה נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן. וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה כדי שיוכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' ונאמר ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו. ונאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם. מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה. ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו. ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה'. ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים. וסוף כל השכר כולו והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון הוא חיי העולם הבא. אבל

## לחם משנה

יכול להכחיש שיהיה במשיח ואם מפרש כפשטה איך קאמר אין בין העוה"ז אלא שבעוד מלכיות בלבד הא ליכא כל הני האמורות שם בפרשה אלא ודאי שהיה משל ושמואל דרים לענין שבעוד מלכיות כמו שפירשה רבינו ז"ל שר"ל ז"ל אלו עכו"ס וכשם הוא ישראל וכו'. ולהכי קאמר אין בין העוה"ז וכו' וה"ל כיון שמוכרח אהם לומר לדעת שמואל דאין פרשה זו כפשטה גם למ"ד כל הנביאים לא נחנכו וכו' אין פרשה יז

ואמר רבינו ז"ל שהפרשה שנאמרה בישעיה וגר זאב עם כבש וגו' הכל הוא דרך משל והביא ראיה לדבר זה בהלכות מלכים הדע לך שמוכרח אהם לומר כן שאם לא תאמר אלא שהיה כפשטה אס כן תפשה לך למ"ד אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שבעוד מלכיות בלבד לא מצי מכתש דהאי פרשה לא איירי במשיח דהא כהדרי קאמר קרא וינא חומר מגזע ישי וכו' ואפילו שמואל שכל שאר הנביאים לעוה"ב זו ודאי אינו

## מגדל עז

זה שקראו אותו חכמים עד. סוף הפרק : כתב הראב"ד ז"ל נראה מפרש שאין העולם חוזר לתאו וכו'. ונמצא שהוא עולם חדש עכ"ל. והרמב"ן ז"ל כתב על זה הלשון בענינו שהענין בשער הגמול נראה מדברים הללו שעה"ב הוא עולם הנשמות המגיע לאדם אחר מיתת הגוף מיד :

ואני אומר כי מה שחשדו הראב"ד ז"ל הביאו לדון לשונו כך ותלילה לו לר"מ ז"ל מלחשבו זה וחס ושלום שהלשון תסכלנו. אלא אני מודה אל הרמב"ן ז"ל שכן נראה מלבונו זה וכבר כתבתי

זה שקראו אותו חכמים עד. סוף הפרק : כתב הראב"ד ז"ל נראה מפרש שאין העולם חוזר לתאו וכו'. ונמצא שהוא עולם חדש עכ"ל. והרמב"ן ז"ל כתב על זה הלשון בענינו שהענין בשער הגמול נראה מדברים הללו שעה"ב הוא עולם הנשמות המגיע לאדם אחר מיתת הגוף מיד :

ואני אומר כי מה שחשדו הראב"ד ז"ל הביאו לדון לשונו כך ותלילה לו לר"מ ז"ל מלחשבו זה וחס ושלום שהלשון תסכלנו. אלא אני מודה אל הרמב"ן ז"ל שכן נראה מלבונו זה וכבר כתבתי

יכית אליהו שלל נפרד והושלך הגוף מנפשו עוד היום והתקיים מלא עד עולם וכן חזק כמדרשי רבותינו. והנה ראונו כי זכי הנפש קיום גופן בדברים הדקים והזכים כי אנשי המן נחקיימו במן הנבלע בלזרים שהיה מאור העליון המתגשם בנרן הנורא וזכו שהשיגו בנפלאות כמו שאמרו רמב"ם שפה על הים שלל ראה יחזקאל ומשה שנחלתה נפשו יותר בידיעת בוראו לא הולך לדבר זה

שנחגשם ונחקיימו גופו בזיו השכינה והשגה העליונה. ודרשו במכילתא היום לא חמלאוהו בשדה אחר להם היום אי חס מולאין אותו אבל חס מולאין אותו לעוה"ב. וזו המימרה נחפרה על פני דרכים או שנאמר שיהיו בבני העולם הבא מי שלא יגיע מעלתם ליהנות ממיד מזיו שכינה ויהיו קיומם בדבר המתגשם, או נפרש שדעתו בדברי רבי אלעזר בן חסמא שאנשי העוה"ב קיומם ביסוד המן שהוא מזיו השכינה. ומה שאמרו חכמים מתים שעתיד הקב"ה להחיות שוב אין חוזרין לעפרן ואחין אלף שנה שעתיד הקב"ה להחדש עולמו הקב"ה עושה להן כנפיש והם שפין על פני המים פירות הכנפיש הוא שחלש הנפש מלאכות ותחלש הגוף עמה ולא תהיה עוד כדדרשין והלככה ימים בעולם שכולו ארוך. ורמיה לדבר כי בהחזקת כח הנפש על הגוף השפל בהדקקה בדעת העליון מקורן פני משה שהיו כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה וכן אמרו בפנחס בשעה שהיה רוח הקדש שורה עליו היו פניו צוערות כלפידים, ואמרו על ר"ל הגדול כשהיה דורש במעשה בראשית היו קרנותיו יונאים כקרני משה רבינו ואין אדם מכיר חס הוא יוס או לילה. וכן יש בספרי פני דיקים לעתיד לבא דמות לחמה ולבנה ולכוכבים ומזלות ולכריקים ולשונות ולמנוחת בית המקדש ואם לא חשיג דעתו כיד יסיה זה נאמין שהוא כן כי הבורא יתברך שמו לעד מכבודו הנפש ומחמתו יותר מהתחכמותו. עכשיו ביאמר כוננו בשכר המלוא ונחזור בקצרה כי שכר הנשמות וקיומן יהיה בג"ע הוא עולם הנשמות והח"כ יבואו ימות המשיח במהרה בימינו והוא מכלל העולם הזה ובסוף יהיה יוס הדין ותחיית המתים יחל"כ העוה"ב כדפרישית ורמז וסימן לדבר שש ימי המעשה, בשני נברא אדם וגומר בשביעי כך מלכי אומות הקדומות בעולם חמשה אלפים כנגד חמשה ימים שנבראו בהם עופות ושרי המים ושאר דברים ותפיסת מלכות מעט בשביעי כנגד יצירת בהמה והיה שנבראו עשה בתהלתו ומלכות בית דוד באלף הששי כנגד יצירת האדם שהכיר בוראו ומשל בכולן ובסוף אותו אלף יהיה יוס הדין כנגד אדם שגדון בסופו ושביעי שבת והוא תהלת העולם הבא וכן שש שני שבע ושבע ושמיטה רמז לענין. מכאן ילמוד החכם סוד שמיכות ויובלות בכללן ובדרך המלמד לאדם דעת, עכ"ל. אך קלרתיו :

סליק פירוש ספר המדע בעזר המלמד אדם דעת  
שיר כמו שגין לדוד, וענין אחר בעבור ההבנה תשגה בענין שלל תשים אליהם לב :

בכל לבבך ובכל נפשך. אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעו. ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה :

### לחם משנה

ר' חייא בר אבא נמי קשה דלא ישתנה דבר מתעצו ולהיות אור הלכנה כחור החמה ואור החמה שבעתים אין לך שינוי טעם גדול מזה. ובספר כסף משנה בסוף הלכות מלכים כתב הרב"י לתרץ השגת הראב"ד ז"ל על ההיא דבן כוזיבא הרגורו וכו' דרבינו חזיל לטעמיה דפסק כשמואל דאמר אין בין העוה"ז וכו' גס זה קשה למה שכתבתי דפסק כר' חייא בר אבא דאין מקום למיון ההשגה ההיא וז"ע :

### הנהגות מיימוניות

[א] שמואל פרק חלק ובפ' במה אשה ובפ' אין עומדין :

פ"י אל יאמר אדם הריני עושה עד כמותו. בהכנה מקומות בתלמוד ובמדרשות : וכן היו גדולי החכמים עד מאהבה. פ"ק דאבות : כל העוסק עד כל לשמה. פרק תפלת השחר : ואמרו חכמים לעולם יעסוק עד ויעבדו מאהבה. כבר כתבתי בהלכות ח"ם ככמה מקומות אמרו כן וגם הוא בפרק תפלת השחר (דף כ"ח) : דבר ידוע ונכר עד סוף הפרק שהוא סוף הספר : כתב הראב"ד לא ידענו למה דבר כיון וכו' שלל תשים אליהם לב עכ"ל : ואני אומר כי הפירוש השני הוא עיקר אלל ר"ע ז"ל והוא נכון ויפה :

נגמר ספר ראשון והוא ספר המדע.

פ"ט ב אין בין העוה"ז וכו'. מימרה דשמואל פרק במה אשה יולאם (שבת ס"ג.) ככתבתי בפרק קודם זה מה שיש לספק בלשון זה :

פ"י ד שמואל תאמר הריני לומד תורה בשביל שיהיה עשיר וכו' במלותיו חפץ חזק ולא בשכר מזהו. פרק לפני אידיהן (דף י"ט.) מימרה דרבי אלעזר :

אל תהיו כעבדים וכו'. פ"ק דאבות [משנה ג']. ולפי שנמשך ממאמר זה ענין לדוק וביניהם כתב שהיו מנזים תלמידים ומשכילים ביחוד, כלומר ולא לכלם :

ו דבר ידוע וכו'. עד שישנה בה תמיד כראוי : כתב הראב"ד ח"א זה השגיון וכו' שלל תשים עליהם לב, עכ"ל. מ"ס לשון שיר נראה דהיינו לומר שישמח באהבה ה' כמו שאדם שמח בשיר. הש"ס ישים חלקו מאוהבי שמו חפץ וכן יהי רצון :

גשלה ספר המדע

א אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות

בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא. אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים. ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתתבה דעתן ויעבדו מאהבה : ב העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש המובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף המובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה : ג וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שונה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שונה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שונים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך. והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני. וכל שיר השירים משל הוא לענין זה : ד אמרו חכמים הראשונים שמוא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא תלמוד לומר לאהבה את ה' כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבונות תלמידיהם ומשכיליהם ביחוד אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב וכו' אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר עבדו מאהבה : ה כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך בא לשמה. לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתתבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה : ו דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה. כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך. אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעו. ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה :

השגת הראב"ד

\*דבר ידוע ונכר וכו'. ח"א זה השגיון לא ידענו  
לאי זה דבר כיון. ואנו מפרשים אותו בשני ענינים לשון  
שיר כמו שגין לדוד, וענין אחר בעבור ההבנה תשגה בענין שלל תשים אליהם לב :

זו כפשתה דע"כ לא פליגי אלל שיחודשו דברים שהוא כמנהג העולם אלל הפך מנהג העולם לא וזו היתה כוננו ג"כ בפ"ט אלל ששם בהלכות מלכים ביאר יותר, זה ל"ל ליישב דברי רבינו ז"ל שלל היות דברי שמואל אלל כדמות רמיה אלל לא דס"ל כותיה. אלל מ"מ קשה לזה כוננו דפ' חלק דפריך על הא דאור הלכנה כחור החמה וגו' ולשמואל דאמר וכו' משמע דלר' חייא בר אבא נחל וכו' כדכרי רבינו אפילו לדברי

### מגדל עז

פ"י אל יאמר אדם הריני עושה עד כמותו. בהכנה מקומות בתלמוד ובמדרשות : וכן היו גדולי החכמים עד מאהבה. פ"ק דאבות : כל העוסק עד כל לשמה. פרק תפלת השחר :

ואמרו חכמים לעולם יעסוק עד ויעבדו מאהבה. כבר כתבתי בהלכות ח"ם ככמה מקומות אמרו כן וגם הוא בפרק תפלת השחר (דף כ"ח) : דבר ידוע ונכר עד סוף הפרק שהוא סוף הספר : כתב הראב"ד לא ידענו למה דבר כיון וכו' שלל תשים אליהם לב עכ"ל : ואני אומר כי הפירוש השני הוא עיקר אלל ר"ע ז"ל והוא נכון ויפה :